

Л. А. Радомська

ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ СЛОВОСКЛАДАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА КИТАЙСЬКІЙ МОВАХ

В статтє использован сопоставительный анализ для выяснения особенностей образования и функционирования словосложения как активного способа словообразования в современном украинском и китайском языках.

Ключевые слова: словосложение, украинский язык, китайский язык, юкстапозит, сложное слово, компонент.

Мова є носієм культурної інформації народу, оскільки відображає основні тенденції його розвитку, є критерієм визначення становлення народу. Такий високий статус мови в суспільному житті держави зобов'язує вивчати закономірності її розвитку й функціонування, а для глибшого усвідомлення – досліджувати особливості лексичного складу, фонетичної системи, граматичної будови тощо порівняно з іншими мовами. На сучасному етапі процес глобалізації впливає і на лінгвістичні тенденції, тому актуальним є компаративне дослідження мов, зокрема й для збереження їхньої самобутності.

В умовах національного відродження українська мова набула особливої ваги і стала вирішальним чинником самоідентифікації українців. З іншого боку, в умовах науково-технічного розвитку суспільства, розширення міжнародних зв'язків Китаю китайська мова стає дедалі поширенішою у світі й посідає, за останніми даними ЮНЕСКО, перше місце за кількістю мовців – 1,3 мільярда осіб. Це дає підстави стверджувати необхідність вивчення китайської мовної системи загалом.

Мета наукової розвідки – порівняти особливості словоскладання в українській та китайській мовах. Мета передбачає виконання таких завдань: 1) визначити основні механізми словоскладання в українській мові, з'ясувати статус юкстапозитів; 2) виокремити особливості словоскладання в китайській мові; 3) зробити узагальнення щодо таких особливостей в українській та китайській мовах.

Процеси словотворення завжди були об'єктом аналізу дослідників, оскільки це одна з основних ознак розвитку мови. Словоскладання як спосіб творення компактних за структурою лексичних одиниць – юкстапозитів – є особливо активним на сучасному етапі розвитку української мови. В українському мовознавстві проблеми словоскладання вивчали В. О. Горпинич, Н. С. Родзевич, Н. Ф. Клименко, К. Г. Городенська, А. М. Нелюба, Л. Є. Азарова, І. Я. Мислива-Бунько та ін. Дослідники пов'язують збільшення словотворого потенціалу юкстапозитів із поглибленням інтелектуалізації української літературної мови та з тенденцією до розвитку аналітизму, економності і сконденсованості в українському словотворенні.

Словоскладання в українському мовознавстві є одним із способів словотворення поряд із префіксальним, суфіксальним, префіксально-суфіксальним, постфіксальним способами, основоскладанням, абрєвіацією та іншими. Його ми визначаємо як спосіб творення складних слів, що є поєднанням кількох слів у єдину лексичну одиницю, напр.: *хата-читальня, кабінет-аудиторія* [2, с. 128]. Водночас юкстапозитом (від франц. *juxtaposition* – розміщення поряд, від лат. *juxta* – поряд, біля і *positio* – положення) вважаємо поєднання двох чи більше слів без сполучних голосних та з обов'язковою ознакою його оформлення – дефісним правописом [5, с. 190], напр.: *рахунок-проформа, гамма-функція, фільтр-компенсатор* тощо. Юкстапозити як одиниці лексичного рівня чітко відмежовані від словосполучень за такими структурно-семантичними ознаками: 1) постійна номінативність, для якої характерна цілісність значення і відтворюваність; 2) ідіоматичність лексичного значення; 3) цілісне оформлення [1, с. 202].

Водночас у китайській мові як мові аналітичної побудови словоскладання є головним механізмом словотворення [4, с. 131]. У вітчизняному мовознавстві словоскладання в китайській мові досліджували з погляду термінотворення (А. А. Григор'єва, Б. Ю. Нечипоренко, П. Г. Ситников, К. О. Стрельцова, О. П. Фролова та ін.); щодо запозичень та неологізмів (К. Архипенко, О. Ф. Тихонова та ін.); класифікацію словоскладання та словосполучень у китайській мові узагальнював О. П. Козоріз та ін.

Нове слово в китайській семіотичній системі переважно утворюється складанням вже наявних у ній двох або декількох вільних морфем, пор.: слово **蛋白** «протеїн» складається з двох компонентів: **蛋** «яйце» і **白** «білок», тобто «яєчний білок»; **射线** «промені», «випромінювання» складається з морфем **射** «випромінювати» і **线** «промінь»; **乳糖** «лактоза» складається з **乳** «молоко», «молочний» і **糖** «цукор», тобто «молочний цукор» [4, с. 131–132]. У китайській мові переважають двоскладові слова, але майже кожен склад є самостійною морфемою, яка може брати участь в утворенні нових слів, напр.: **医生** – лікар, складається з **医** «медицина» і **生** «людина»; **医院** – лікарня, містить компоненти **医** «медицина» і **院** «будинок»; **矢量** – вектор, складається з **矢** «напрямок» і **量** «лінія».

Цікаво, що перекладаючи юкстапозити китайською мовою, матимемо нашарування результатів словоскладання – окремі компоненти-слова (утворені внаслідок словоскладання) поєднуються з компонентами такої ж або простішої будови, пор.: лікар-стоматолог **牙科医生**: **牙** «зуб», **科** «дисципліна», **医** «медицина» і **生** «людина»; нуль-вектор **零矢量**: **零** «нуль», **矢** «напрямок» і **量** «лінія».

Компоненти, що вже функціонують у китайській мові, поєднуються у групи слів із новим лексичним значенням, яке зрозуміти легко, оскільки первинне значення кожного лексичного компонента відоме мовцеві, напр.: **工程师** – інженер: **工** «робота», **程** «проект», **师** «людина»; **建筑工程师** – інженер-будівельник: **建** «будувати», **筑** «будівля», **工** «робота», **程** «проект», **师**

«людина». Такий механізм пояснює причину того, що словоскладання переважає над іншими способами словотворення в китайській мові. У китайській лінгвістиці це явище кваліфікують як «望文直解», дослівно: «дивитися на ієрогліф і розуміти сенс» [6].

Отже, сучасні глобалізаційні процеси й швидке розповсюдження китайської мови спричинює потребу дослідження мовних явищ на перетині різних мов. Словоскладання, що набуло значної активності в українській мові, є основним способом словотворення в китайській мові, що зумовлено її аналітичною будовою. Водночас цей спосіб словотворення відбувається за схожими механізмами в обох мовах. Перспективним напрямком дослідження вбачаємо зіставне вивчення інших способів словотворення в аналізованих мовних системах.

Список літератури

1. Азарова Л. Є. Структурна та фонетична побудова складних одиниць у концепції «золотої» пропорції : монографія / Л. Є. Азарова. – Вінниця : Віноблдрукарня, 2001. – 284 с.
2. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія / В. О. Горпинич. – К. : Вища школа, 1999. – 207 с.
3. Нечипоренко Б. Ю. Економічна термінологія сучасної китайської мови як об'єкт дослідження / Б. Ю. Нечипоренко, К. О. Стрельцова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. – 2014. – № 8. – Т. 1. – С. 181 – 183.
4. Тихонова О. Основні моделі утворення неологізмів у китайській мові / О. Тихонова // Китайська цивілізація: традиції та сучасність : зб. ст. – К., 2009. – С. 131–134.
5. Radomska L. A. Terminological noun-juxtapositions with correlative relations / L. A. Radomska // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. – Харків, 2016. – Вип. 44. – С. 189 – 192.
6. 熊金星。汉语中的新词语。[J]. 书屋, 2006.